The Lived Experiences of Naswār Abuser Adolescents

Amir Soltaninejad*: Ph.D. of sociology , Farhangian university, Kerman, Iran. amirsoltan59@gmail.com
Adibeh Barshan: Ph.D. of assessment and measurement, Tehran university, Tehran, Iran. adibehbarshan@gmail.com
Asma Baniasad: Ph.D. student of social work, department of social work, university of social welfare and rehabilitation sciences, Tehran, Iran. baniasad.asma@yahoo.com
Saadat Shamsadini: M.A. of educational research, Farhangian university, Kerman, Iran. saadat8723923@gmail.com
Ali Sadeii: Assistant professor, department of sociology, Farhangian university, Tehran, Iran. alisadei90@gmail.com

Abstract

Introduction: Drug addiction has been one of the most important health and social crises in recent decades. One of the types of addiction that is prevalent among adolescents today is the addiction to Naswār, with the increasing youth tendency towards Naswār, the purpose of the present study was to investigate the lived experiences Naswār abuser adolescents.

Methods: This study was carried out in a qualitative way and the phenomenological method was used. Participants were selected among the youth of Kerman. Twenty participants were selected through purposeful sampling. Data collection method was a semi-structured interview that was rewritten with the consent of the participants and analyzed by Colaizzi method.

Results: During the process of reviewing the lived experiences of Naswār abuser adolescents, two main themes with three contexts each were extracted; the main theme of personal factors with three contexts "sensual seduction, misassumption, risk taking and looking for excitement" and the main theme of social factors, with three contexts "family problems, availability of drug, and influenceability by peers".

Conclusions: By describing the determinants of Naswār consumption, in addition to individual factors; this study found social factors as an important factor to such behaviors. Therefore, it is suggested to the national authorities to address this problem as an urgent and health priority; by using effective methods to educate and inform adolescents and their families about the side effects of Naswār; by facilitating suitable and accessible pastime; and by using life skill classes to teach them how to say no to drugs.

Keywords

Naswār

Sensual Seduction

Misassumption

Risk Taking and Looking for Excitement

*Corresponding Author
Study Type: Qualitative research
Received: 12 Jul 2017
Accepted: 05 Jun 2018

Please cite this article as follows: Soltaninejad A, Barshan A, Baniasad A, Shamsadini S, and Sadeii A. The lived experiences of Naswār abuser adolescents. Quarterly journal of social work. 2018; 7 (2); 23-31

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

تجربه زیسته جوانان از مصرف ناس

امیر سلطانی نژاد*: دکتری جامعه شناسی، دانشگاه فرهنگیان کرمان، کرمان، ایران. amirsoltan59@gmail.com
ادیبه برشان: دکتری سنجش و اندازه گیری، دانشگاه تهران، تهران، ایران. adibehbarshan@gmail.com
اسما بنی اسد: دانشجوی دکتری مددکاری اجتماعی، دانشگاه توانبخشی و علوم بهزیستی، تهران، ایران. baniasad.asma@yahoo.com
سعادت شمس الدینی: کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه فرهنگیان کرمان، کرمان، ایران. saadat8723923@gmail.com
علی سادیی: استادیار دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. alisadei90@gmail.com

چکیده

مقدمه: اعتیاد به مواد مخدر، طی دهه اخیر یکی از مهمترین بحران‌های بهداشتی و اجتماعی بوده است. یکی از انواع اعتیاد که این روزها در بین جوانان رواج یافته، اعتیاد به ناس است. با توجه به افزایش گرایش جوانان به ناس، هدف پژوهش حاضر بررسی تجربه‌های زیستی جوانان از مصرف ناس بود.

روش: این مطالعه به شیوه کیفی انجام گرفت و در آن از روش پدیدارشناسی استفاده شد. جامعه پژوهش را جوانان شهر کرمان تشکیل داده‌اند. بیست شرکت‌کننده با روش نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب شدند. روش جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختار یافته بود که با رضایت مشارکت‌کنندگان ضبط و بازنویسی شد وبه روش کُلیزی تجزیه و تحلیل گردید.

نتایج: در طی فرایند بررسی تجربه‌های زیسته جوانان از مصرف ناس مضمون اصلی عوامل فردی با سه درون مایه "جذابیت‌های حسی، باور غلط و ریسک و هیجان خواهی" و مضمون اصلی عوامل اجتماعی با درون مایه‌های "مشکلات خانوادگی، در دسترس بودن و تاثیر پذیری از همسالان" استخراج گردید.

بحث و نتیجه‌گیری: این پژوهش با توصیف عوامل تعیین کننده مصرف ناس، ریشه‌های چنین مصرفی را علاوه بر عوامل فردی به‌عوامل اجتماعی نیز مرتبط می‌داند. بنابراین پیشنهاد می‌گردد مسئولین کشوری به این مشکل به‌صورت یک فوریت و اولویت بهداشتی توجه نمایند و ضمن استفاده از روش‌های موثر جهت آموزش و آگاه نمودن مردم و خانواده‌ها از عوارض مصرف ناس و برنامه‌ریزی جهت فراهم نمودن سرگرمی‌های مطلوب و در دسترس برای جوانان، با برگزاری کلاس مهارت‌های زندگی، نه گفتن را به جوانان آموزش دهند تا مصرف این ماده مخدر کاهش یابد.

واژگان کلیدی

ناس

جذابیت‌های حسی

باور غلط

ریسک و هیجان خواهی

* نویسنده مسئول
نوع مطالعه: پژوهش کیفی
تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۴/۲۱
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۳/۱۵

نحوه استناد به مقاله: امیر سلطانی نژاد، ادیبه برشان، اسما بنی اسد، سعادت شمس الدینی و علی سادیی. تجربه‌ی زیسته جوانان از مصرف ناس: یک مطالعه کیفی. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۳۹۷؛ ۷ (۲): ۳۱-۲۳

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

مقدمه

اعتیاد بـه مواد مخدر، طـی دهـه اخیر یکـی از مهمترین بحران‌های بهداشتی و اجتماعی بوده است. یکی از انواع اعتیاد که این روزها در بین جوانان رواج یافته، اعتیاد به ناس اســت. ناس ماده‌ای ســبز رنگ است که در ظاهر گیاهی به‌نظر می‌رسد، اما افزودنی‌های خطرناک زیاد دیگری نیز دارد. این ماده از برگ تنباکوی خشک شده به‌دست می‌آید و فروشندگان پس از کوبیدن، آن را با آهک مخلوط کرده و پخش می‌کنند. همچنین باهدف ترغیب و وسوسه افراد از طعم‌دهنده‌های غیرمجاز اســتفاده می‌کنند. به‌علت داشــتن آهک در ترکیبات این ماده، موجب عدم تعادل رفتاری و حرکتی، حرکات غیرطبیعی در چشــم‌ها، سرطان لثه، سرطان روده بزرگ، سرطان حنجره و... می‌گردد.(۱و۲) این ماده مخدر تاثیرات جبران‌ناپذیری روی بــدن دارد و می‌توانــد در طولانی‌مدت مشــکلات زیادی را ایجاد کند. از آنجاکه عوامل متعــدی بر مصرف این ماده تاثیر می‌گذارد، یافتن نظریه‌هایی کارآمد که بتواند دلایل مصرف را در یک چارچوب مفهومی تبیین کنند دشوار است. با اندکی تســامح این نظریه‌ها ذیل عنوان کلی "واکنش‌گرایی اجتماعی" ارائه می‌شــود. مقصود آن است که مصرف در "واکنش" به عوامل فردی، ذهنی و محیطی روی می‌دهد. دســته‌ای از این آرا در حوزه آسیب‌شناســی و انحرافات اجتماعی، مصرف را نوعی واکنش به عوامل محیطی و پیرامونی یا فشارهای خارج از فرد می‌دانند. از منظر ادوین سادرلند، رفتار مجرمانه از طریق تعامل با دیگران آموخته می‌شــود. مقصود از آموختنی بودن رفتار مجرمانه، آن نیســت که ارتباط صرف با مجرمان منتهی به عمل مجرمانه می‌شــود، بلکه این محتوای الگوهای ارتباطی اســت که می‌تواند از یک فرد به فرد دیگر متفاوت گردد. این نظریه مبتنی بر چند عامل محیط اجتماعی، افراد پیرامونی و ارزش‌هایی است که افراد از "دیگران مهم" کسب می‌کنند.(۳)

یورگن هابرماس۲۰۰۵ یکی از مولفه‌های جامعه مدرن را متکی بر اجبار و ســرکوب می‌داند و این موضوع را هم در ســطح ســاختاری و کلان و هم در بعد فردی مربوط به کنشــگر به تحلیل می‌کشــد. در اینجاست که فرد تلاش دارد به کمک باز اندیشی، موانع را به چالش کشد. درواقع کنش ارتباطی تحت وجه اجتماعی کردن، به‌کار شکل‌دهی هویت شخصی جوانان یاری می‌رســاند. چنین فرایندی به انعطاف‌پذیری و باز اندیشــی فردی می‌افزاید و فرد می‌تواند باورهای قالبی و کلیشه‌های رایج را به‌عنوان هنجارهای اجتماعی مورد سوال قرار دهد. از این‌رو، هابرماس امکان موجود در جامعه مدرن را رهایی بخشی انســان، به‌خصوص جوانان می‌داند. جوانان مجال بیشــتری برای ساخت و پرداخت و عرضه خود پیدا می‌کنند.(٤) درنتیجه باید گفت، آنچه را که در مباحث هابرماس برجســته اســت، توجه ویژه به آن رفتارهای چالشی و هدفمند جوانانی است که در برابر باورهای کلیشــه‌ای و نادیده گرفته شــدن، انجام می‌دهند. آنتونی گیدنز از دوران مدرن با نام جامعه پساسنتی با حق انتخاب بیشتر یاد می‌کند. وی هم‌راستای هابرماس، معتقد است زمانی که سنت نتواند برای افراد کاری انجام دهد، ترکیبی از رهایی و نگرانی شکل می‌گیرد. درنتیجه خطر و ریسک در زندگی امری محتمل خواهد بود. این‌ها همه مبتنی بر به وجود آمدن جامعه ریسکی است که در متن آن فرد می‌تواند حتی در مورد جان خود نیز خطر کند. ادامه این اعمال ممکن است نشانه نوعی بی‌باکی اقناع‌کننده فردی باشد.(۵) مانوئل کاستلز نقش‌های تعریف‌شده را ساخته دست نهادهای مسلط جامعه می‌داند، اما همین هویت‌های نقشــی، ضمن این که منبع معنا برای خود کنشــگران است، به‌دست خود آن‌ها نیز از رهگذر فرایند فردیت بخشــیدن ساخته می‌شود. آنچه از بحث‌های کاســتلز مرتبط با موضوع این پژوهش است، نوع رویکرد وی به موضوع هویت و رابطه باقدرت اســت. کاستلز، ســاخت اجتماعی هویت را همواره در بستر روابط قدرت می‌یابد و بین سه صورت و منشــا ساختن هویت تمایز قائل می‌شود. "هویت مشروعیت بخش: توسط نهادهای غالب جامعه ایجاد می‌شود تا سلطه آن‌ها بر کنشگران اجتماعی گسترش دهد و عقلانی کند. هویت مقاومت: به دست کنشگرانی ایجاد می‌شود که در اوضاع و احوال و شرایطی قرار دارند که از طرف منطق سلطه بی‌ارزش دانسته می‌شوند، چراکه متضاد با اصول مورد حمایت نهادهای جامعه هستند. هویت برنامه‌دار: کنشگران از طریق مواد و مصالح فرهنگی قابل‌دسترس، هویت جدیدی می‌سازند که موقعیت آنان را در جامعه از نو تعریف می‌کند.(٦)

با عنایت به این‌که نوع رویکرد ما به مصرف ناس، لحاظ نمودن روش پدیدار شــناختی مبتنی بر ذهنیت کنشــگران است، این مقوله در میان بررســی‌های انجام‌شــده، قابل ردیابی نیســت. تاملی بر پژوهش‌ها، آثار و مقالات علمی گویای غلبه نگاه کمی، اســت. بنابراین این بررســی می‌تواند تلاش پیشگامی درزمینه شناســایی این تجربیات باشد. از این رو پیشینه چندانی درباره این موضوع به‌دست نیامد. اما به تعبیرهای آن دسته از پژوهش‌ها که قرابتی با موضوع مورد نظر داشته‌اند و مورد توجه

wnloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

قرارگرفته‌اند اشاراتی می‌شود.

بـا روش کیفـی علـل گرایـش نوجوانان ارومیه به سـیگار به شـیوه جمـع‌آوری اطلاعات گـروه متمرکز بـه روش نمونه‌گیـری هدفمند و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته مورد واکاوی قرار گرفته است. مضامین مطرح از دید پژوهشـگران البته بدون رعایت مراحل دستیابی به مضامین اصلی، رفع عصبانیت، کنجکاوی، احسـاس شخصیت، ترس طرد از گروه، رفع عصبانیت، کنجکاوی، تاثیر محیط، تقلید، احسـاس خوشـی و نشاط، لجاجت و مخالفت با روش‌ها و سخت‌گیری‌های والدین، عشق زودهنگام، تحریک صحیح ناخواسـته از طـرف والدین، وجود افراد سـیگاری در خانواده، رفع تنهایی، اعتراض به مدیران و مسـئولان اجتماعی می‌باشند. (۷) نتایج تحقیقات انجام شـده در زمینه مصرف مواد مخدر نشـان داد که این تحقیقات بیشتر مربوط به دخانیات و مواد مخدر صنعتی بوده و با وجود اینکه ناس یک ماده سرطان‌زاست و باعث افزایش فشارخون و حمله قلبی می‌شـود، تحقیقات اندکی در زمینه این ماده سـرطان‌زا انجام گرفته است(۸، ۹، ۱۰و۱۱) و هنوز الگویی تبیین‌کننده، که ابعاد مختلف مصرف ناس را در بین جوانان مدنظر قرار داده باشـد، طراحی نگردیده اسـت. بر این بنیان پرداختن به چرایی و علل مصرف ناس بر اساس منابع و پرداخت‌های نظری و پرسـش از وضعیت این مسئله و عوامل تشـدید کننده و یا کاهنده آن افق دیگری به روی ما بازخواهد کرد. آنچه از اهمیت شایانی برخوردار است، شناخت به‌روز آسـیب‌ها و بیماری‌های فرهنگی- اجتماعی به‌منظور پیشگیری، درمان و ممانعت از سوق یابی فزاینده به سـوی بحران اجتماعی است. لذا، مسئله پژوهش، تلاش در جهت شناسایی همبسـته‌های موثر بر مصرف ناس با اسـتفاده از روشـی کیفی و ورود به دنیای تجربه زیسته جوانان از داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه با آن‌ها است.

روش

مطالعه حاضر جهت درک تجربه مصرف‌کنندگان ناس با استفاده از روش پدیدارشناسی در سال ۱۳۹۵ انجام شد. نمونه‌گیری بر روش هدفمند انجام گردید. مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته با بیست نفر در رده سنی هفده تا بیست و پنج سال در یک الی سه جلسه تا اشباع اطلاعات ادامه یافت. جمع‌آوری داده‌ها طی مدت زمان چهل و پنج الی صد دقیقه در پارک‌های شهر کرمان به‌صورت گفتگوی دو طرفه انجام گردید. معیار ورود به مطالعه شامل جوانانی بود که علاوه بر مصرف روزانه ناس و رضایت از شـرکت در مصاحبه، توانایی بیان تجارب زیستی خود را داشته باشند. قبل از شروع مصاحبه ضمن تشریح هدف تحقیق و اطمینان دادن به محرمانه ماندن اطلاعات، اجازه ضبط مصاحبه‌ها از مشـارکت‌کنندگان گرفته شـد. مصاحبه‌ها با سوالات بازی همچون: تجربه خود را در مورد مصرف ناس بگویید، چرا ناس مصرف می‌کنید؟ آغاز شد. سپس سوا ل‌های بعدی برای ادامه و کامل شـدن مصاحبه‌ها و دسـت‌یابی به دادهای غنی‌تر بر اساس نوع پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان مطرح گردید. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از هفت مرحله کُلیزی صورت گرفت، که ابتدا توصیفات همه شرکت‌کنندگان به‌منظور هم احساس شدن با آن‌ها خوانده شد. سپس به هرکدام از یادداشت‌ها رجوع و عبارات مهم استخراج گردید. معنی یا مفهوم هر عبارت مهم در سـومین مرحله، شـکل گرفت که تحت عنوان مفاهیم تنظیم‌شده مطرح شد. در چهارمین گام، مفاهیم تنظیم‌شـده، درون دسته‌های موضوعی سازمان‌دهی شد. یافته‌ها در گام بعدی به درون یک توصیف جامع از پدیده مورد نظر تلفیق شد. در مرحله ششم، توصیف جامع از پدیده مورد تحقیق به شکل یک بیانیه صریح و روشن به‌دست آمد. گام معتبر سـازی نهایی، بر اسـاس ملاک‌های اعتبار و قابلیت اطمینان مورد بررسی قرار گرفت. اطلاعات هر مصاحبه پس از تجزیه وتحلیل، جهت بررسی اعتبار در اختیار شرکت‌کنندگان برای بازبینی و تائید قرار داده شد. برای بررسی قابل‌اطمینان بودن یافته‌های مطالعه حاضر شامل مضمون‌های اصلی و زیرمجموعه‌ها، ازنظر پنج جامعه‌شناس استفاده گردید.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها در نهایت، منجر به شکل‌گیری دو مقوله اصلی تحت عنوان عوامل فردی و عوامل اجتماعی وچندین زیر مقوله شـد که در جدول شماره یک ارائه شده اسـت. عاملیت فردی، ناظر بر کنشگر نیتمندی با توانایی و قدرت ویژه است که ساخت‌ها در اعمال اجتماعی او بروز می‌کند. در چهارچوب گفتمانی گیدنز، عامل‌ها با بی‌اعتنایی و بازسازی امور، سـاخت‌ها را قابل‌تغییر و جایگزین می‌کنند.(۱۲) عوامل اجتماعی ناظر بر ساز و کارهای متاثر از زندگی نظام اجتماعی بوده

wnloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

است که در ادامه به شرح هر یک پرداخته می‌شود.

مقوله اصلی: ۱-عاملیت فردی

مقوله فرعی: ۱-۱-جذابیت‌های حسی: جذابیت‌های حسی به حالتی اطلاق می‌شود که در آن مصرف‌کنندگان مواد از مصرف آن حالت سرخوشی، نشئگی، شادی و آرامش دارند. بر طبق نظریه زیست‌شناختی برخی افراد از نظر فیزیولوژیک استعدادی دارند که موجب می‌شوند در مقایسه با دیگران از مصرف مواد لذت بیشتری ببرند و همین استعداد باعث اعتیاد آن‌ها می‌شود.(۳) اعتقاد مشارکت‌کنندگان این بود که هنگام مصرف ناس همه سختی‌ها و مشکلات را فراموش می‌کنند و نوعی فراموشی به سراغ شان می‌آید. جوانی بیست ساله اظهار داشت که: "احساس خوشی داری، وقتی ناس می‌ذاری، انگار یه چیزی کم داری که با گذاشتنش جبران میشه و اون وقت آروم می‌گیری..."- "وقتی ناس میذاری اولش یکم دهنتو به هم می‌کشه اما بعدش خیلی حال می‌ده، من هر وقت خستم یا اعصابم خورده ناس میذارم."

مقوله فرعی: ۱-۲-باورهای غلط: انسان موجود کنجکاوی است که در مواجه با هر رویداد و اتفاق جدیدی به دنبال کشف آن است. یکی از این کنجکاوی‌ها که در نسل جوان دیده می‌شود اعتیاد به مصرف مواد مخدر است که به لحاظ سنی نوجوانان و جوانان نسبت به آن کنجاوی بیشتری دارند. تجربه برخی از این کنجکاوی‌ها به‌اندازه‌ای مخرب و ویرانگر است که راه بازگشت ندارد. یکی از عوامل موثر در کنجکاوی و استفاده از مواد مخدر، باورهای غلط است. باورهایی همچون، "هیچ‌کس با یک‌بار مصرف معتاد نمی‌شود."، "مصرف مواد باعث افزایش نیرو و توان می‌شود." و "مواد را به‌صورت تفننی مصرف می‌کنم و هیچ‌گاه معتاد نمی‌شوم." که زمینه‌ساز اعتیاد به مواد مخدر شده است، مصرف ناس نیز از این قاعده مستثنی نیست. (۱۳) بیشتر مشارکت‌کنندگان عقیده دارند که مصرف ناس به‌عنوان یک اعتیاد محسوب نمی‌شود و فقط یک عادت روزمره است که هرروزه تکرار می‌شود. همچنین آنان معتقدند که ناس اعتیادآور نیست و فراوانی مشاهده افراد مصرف‌کننده موجب کاهش قباحت و بدی این کار گردیده است: "ناس که جزء مواد مخدر نیست که به خاطر مصرفش بخوان دستگیرت کنن، ناس یه چیزی مثل آدامسه..." دیگری بیان داشت: "ای‌بابا این روزا همه ناس میذارن، چرا ما نذاریم، دنیا دو روزه، باید حال کنیم."

جدول(۱) مقوله‌های اصلی و فرعی حاصل از مصاحبه‌ها

مقوله اصلی	مقوله‌های فرعی
عوامل فردی	جذابیت‌های حسی
	باور غلط
	ریسک و هیجان خواهی
عوامل اجتماعی	مشکلات خانوادگی
	در دسترس بودن
	تاثیرپذیری از همسالان

مقوله فرعی: ۱-۳-ریسک و هیجان خواهی: هیجان خواهی تحت عنوان تمایل به انتخاب و ترجیح تجربه‌های جدید، محرک یا مهیج تعریف می‌شود و یک عامل خطر درونی برای رفتار بزهکارانه است. مقوله ریسک و مخاطره بخشی از تلاشی است که می‌توان به‌منظور دریافت شیوه‌های پاسخگویی جوانان به مجموعه‌ای از شرایط تهدیدآمیز از آن استفاده کرد.(۱۳) جامعه مخاطره‌آمیز کنونی، هم جوانان را به نحو فزاینده‌ای درگیر زندگی شخصی نموده و هم برشدت آسیب‌پذیری آن‌ها افزوده است. امروزه جوانان با مخاطراتی سروکار دارند که به لحاظ اجتماعی، اخلاقی و از حیث پیامدها با مخاطراتی که نسل‌های پیشین با آن‌ها مواجه بوده‌اند، تفاوت دارد. به قول اولریش بک، مشکل اساسی جوامع امروزی عدم توانایی به حداقل رساندن ریسک‌ها است. از این رو جوانانی که در این جوامع زندگی می‌کنند؛ آگاهی و پیوندی گسست ناپذیر با ریسک‌ها می‌یابند(۱٤) و علاقه‌مندند در ساحت‌های گوناگون اجتماعی با آن مواجه شوند. لذا هیجان خواهی بدل به یکی از جنبه‌های محدود شخصیت می‌شود که با نیاز به احساسات و تجربه‌های متنوع بدیع و پیچیده، دست‌یازی به خطر جویی جسمانی و اجتماعی را تقویت می‌کند. این ویژگی شخصیتی برساختی است از چهار مولفه حادثه‌جویی، تجربه جویی، بازداری زدایی و ملال پذیری که با مصرف مواد مخدر ارتباط می‌یابد. در این وضعیت هیجان‌ها و رفتارهای پرخطر، عامل انگیزه‌ای قوی در ارتکاب جرم قلمداد می‌شوند، گرچه برخی افراد جذب لذت این گونه رفتارها می‌شوند.(۱۵) مشارکت‌کنندگان اظهار داشتند: "توی زندگی امروز که همه جور خطری وجود داره و فردای آدم معلوم نیس. خوب ناس هم یک رفتاریه مثل بقیه رفتارها."، "ما که خیری از گذشته ندیدیم و آینده هم چه پیش آید. این ناس هم تنها دلخوشی ماس."، "به نظرم ناس یک تجربه جدید بود که می‌بایست امتحانش می‌کردم." این بازخوانی جوانان از زندگی حاصل ترکیب بدیعی است که نشان می‌دهد خطر متعلق به کسی است که به آینده نگاهی نا روشن و

wnloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

نامعیـن دارد و بـه همان نسـبت نیز از گذشـته بیمناک اسـت.(۱۶) "ما چه چیزی از زندگی نصیبمان شـده که نگاهی هم به آینده داشـته باشیم. تنها دل‌خوشی ما اینه دیگه."

بسیار روشـن است که پی‌جویی خطر، هیجان و لذت در ساختارهای جامعه مدرن، خود بدل به چالشـی جدی برای مرزبندی لذت، هیجان خواهی مقبـول و اخلاقی و تمایلات و لذت‌های خاص، به‌عنوان عمل انحرافی می‌گردد.

مقوله اصلی:۲-عوامل اجتماعی

مقولـه فرعـی:۲-۱- مشـکلات خانوادگـی: اختلال خانوادگی و ناسـازگای والدین باهـم، تاثیـر نامطلوبی بر روی جوانـان گذاشـته و آنـان را به‌سـوی ارتکاب جرم و یا مصـرف مواد سـوق می دهد. در خانواده‌ای که تفرقه از کانون خانوادگی طرد نشـده و جدایی حکومت می‌کنـد، جـوان در اغلب موارد از محبت والدین خود محروم اسـت، گرچه جوان به لحاظ روحی عادی به‌نظر می رسـد؛ ولی باطنا افسـرده و بی‌حوصلـه می‌گردد. اگر فرد در کانون خانواده رنگ آرامش، صفا و صمیمیت را نبیند، ناچار اسـت در کوچه و خیابان به جسـتجوی آن بپردازد.(۱۷) بـا عنایت به ملاحظات چالـش انگیز جوامع جدید مبتنی بر "اختلافـات خانوادگی" و تقلیل روابط اجتماعی و ضعف پیوندهای ارتبـاط دهنده فرد با اجتمـاع، چنانچه به واشـکافی دقیقتر این مفهوم بپردازیـم، پی خواهیم برد که برخی از افرادی که در معرض آن‌گونه از روابط اجتماعی قرار دارند کـه از مصادیق عمده آن نبود رابطه و پیوند نزدیک با دیگران صمیمی اسـت، بی‌شـک چنین احساس ناپیوستگی با محیـط، احتمال درگیـری در رفتارهای پرخطـر را افزایش می‌دهد. فصل مشـترک چنیـن گفتمانی را می‌تـوان در نبود تعامـلات تفاهمی مابین اعضای خانواده‌های مصاحبه‌شوندگان دید. "به‌ندرت یادم میاد تو خونه ما سـر یه موضوعی بحثی بشه و سرش به توافق برسیم." در چنین سـاختی از روابط، هر یک از اعضای خانواده واحد جداگانه‌ای دارند و زندگی خانوادگی عرصه‌ایسـت کـه در آن اعضاء هیچ‌گونه مقصود و هدف مشـترک ایجادکننده وابستگی، ندارند.(۱۸) "وقتی هرکی سرش تو لاک خودشه، چه دل‌خوشیی می تونم به خونواده داشته باشم؟ شما باشـی چی کار می‌کنی؟ تازه می‌گم من چقدر سربه‌راهم که به راه‌های دیگه کشیده نشدم."

در توضیح این مطلب و هم‌عقیده با هرشـیء، می‌توان اذعان نمود که هر چه وابسـتگی و تعلق افراد در ارتباط با یـک زمینه اجتماعی مثبت (در اینجا خانواده) کمتر باشد، احتمال رخداد رفتار اجتماعی نامناسب از سـوی آنان فزونتر می‌شود. این رویکرد، در تئوری "شبکه اجتماعی" نیز قابل‌ردیابی اسـت، زیرا توجه آن معطوف بـه روابط و حمایت‌های اجتماعی اسـت. کارکـرد بالقوه شـبکه‌های اجتماعـی فراهم نمودن حمایت اجتماعی است. یافته‌های برخی مطالعات نیز نمایانگر آن است کـه هر چه افراد از خانواده حمایت اجتماعی بیشـتری دریافت کننـد، رفتارهـای پرخطر کمتری را تجربه می‌کنند. بدیهی است که این وضعیت به سامان بخشی سازگاری اجتماعی فرد یاری خواهد رساند و در مقابل، کمبود یا نبود اقناع عاطفی به درهم شکسـتگی بیشتر روابـط خانوادگـی و تحلیل روابـط عاطفی می‌انجامد.(۳و۱۹)

مقوله فرعـی:۲-۲-در دسـترس بودن: یکـی از درون‌مایه‌هـای اجتماعی به‌دسـت آمـده از مصرف ناس در دسـترس بودن این ماده اسـت. این درون‌مایه بـا نظریه فرصت جـرم قابل تبیین اسـت. تفکـر حاکم بر این نظریه آن اسـت که به‌صرف وجود بزهکار و بزه‌دیده، جرم واقع نمی‌شود بلکه باید فرصت و موقعیت مناسب برای ارتکاب آن نیز فراهم باشـد. پس از دیدگاه این نظریه، نقش مثبت شـرایط، زمینه‌سـاز وقوع جرم و نقش منفی عوامل، مانع وقوع جرم است. با تاکید بر این دیدگاه می‌تـوان بیان کرد در دسـترس بودن ناس فرصت مصـرف آن را برای جوانان مهیا نموده است. مشارکت‌کنندگان اعتقاد داشتند که به دلیل در دسـترس بودن، ناس در جامعه شـیوع بالایـی دارد. همچنیـن ارزان بودن و رواج آن بین دوسـتان باعث شـده است که به‌راحتی در دسترس باشـد. در ایران به‌علت قرار گرفتن بر سر راه ترانزیت مواد از افغانستان به سـایر کشـورهای دنیا، سـهم نابرابری از خسـارات مواد مخدر به مردم می‌رسـد.(۳) اظهـارات برخـی مشـارکت‌کنندگان: "ناس همیشـه در دسترسـه، هر وقت می‌خوام میرم سر کوچه، یه کفاش افغانی اینجا بساط داره، یک بسـته می‌گیرم، جدیدا خیلی باهام رفیق شـده..." -"خدا رو شـکر ناس افغانسـتان تمومـی نداره! هـر وقت میـرم خیابون همه دست‌فروش‌ها ناس دارن و ..."

مقولـه فرعی:۲-۳-تاثیـر گرفتـن از گروه همسـالان: نخسـتین عامـل موثر در بزهـکاری نوجوانان، رابطه آن‌ها با دوسـتان

wnloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

ناباب یا به‌بیان‌دیگر گروه همسالان است. جامعه‌شناسان با بررسی‌های متعدد در تمام زمینه‌های بروز آسیب‌های اجتماعی گروه همسالان، نشان داده‌اند که گروه دوستان و همسالان یا گروه‌های اولیه، نقشی تعیین‌کننده در بروز آسیب داشته‌اند، زیرا نوجوانان وقت خود را بیش از آنکه در کنار خانواده‌شان سپری کنند، با دوستان خود می‌گذرانند. این تعامل دائم و مستقیم باعث می‌گردد، همسالان تاثیرات قویتر و موثرتری نسبت به والدین و معلمان داشته باشند. با توجه به اینکه پدر و مادر به فرزندان خود امر و نهی می‌کنند، حال اینکه دوستان و همسالان صحبت‌هایشان حالت امر و نهی و نصیحت ندارد؛ به همین خاطر فرزند ناخودآگاه بیشتر به حرف‌های همسال خود گوش می‌دهند تا خانواده.(۱۷) مشارکت‌کنندگان نیز نقش دوستان را در مصرف ناس بسیار پررنگ دانستند و تاکید کردند که حضور در جمع دوستان مصرف‌کننده ناس، بیشترین عامل گرایش آن‌ها به مصرف بوده است.(۲۰) جوان بیست ساله‌ای می‌گوید: "من بار اولی که سراغ ناس رفتم با دوستای زیادی رفته بودیم بیرون... بعدم فکر می‌کردم که اگه آدم خودش نخواد دوستا هیچ تاثیری نمی‌تونن روی آدم بذران. بعد از چند بار که با دوستا رفتم بیرون بدون این که اونا بهم تارف کنن، خودم ناس می‌ذاشتم. منم بار اول و دوم شاید برام شوخی بود اما کم کم عادت کردم و دیگه با دوستام که بیرون می‌رفتیم دور از چشم خونواده ناس می‌ذاشتیم."
بنابراین می‌توان با تاکید بر نظریه یادگیری اجتماعی اظهار نمود، رفتار انحرافی آموختنی است و در فرآیند رابطه با افراد دیگر، به‌خصوص در گروه‌های کوچک آموخته می‌شود. باند ورا۱۹۷۳ تاکید می‌کند که رفتار در نتیجه کنش متقابل بین شناخت و عوامل محیطی به‌وجود می‌آید. شخص می‌تواند با کمک فرآیند الگوسازی و با مشاهده رفتار دیگران، چه به‌صورت تصادفی و چه آگاهانه، یاد بگیرد.(۱٤)

بحث و نتیجه‌گیری

سال‌هاست که موضوع مواد مخدر به یکی از مهمترین مسائل اجتماعی در همه کشورها تبدیل‌شده است. در سال‌های اخیر ابعاد مسئله هم در سطح کشور ایران و هم در سطح جهانی به حد نگران‌کننده‌ای رسیده است. گفتگوها، پژوهش‌ها و برنامه‌ریزی‌هایی برای شناخت ابعاد مسئله و کنترل آن صورت گرفته است. در این میان، آسیب‌پذیرترین گروه جوانان هستند، که به دلیل بحران هویت، بحران‌های روانی ناشی از مشکلات اجتماعی، ماجراجویی، لذت‌جویی و تنوع‌طلبی بیش از سایر گروه‌های اجتماعی در معرض استفاده از مواد مخدر قرار می‌گیرند. مصرف مواد مخدر و اعتیاد در سال‌های اخیر در ابعاد گسترده‌ای گریبانگیر جوانان ایران شده است. یکی از انواع این اعتیاد، اعتیاد به ناس می‌باشد. این پژوهش باهدف واکاوی علل گرایش جوانان شهر کرمان به مصرف ناس انجام شده است. نتایج این مطالعه در بررسی تجربیات استفاده‌کنندگان، به دو درون مایه اصلی و شش درون مایه فرعی دست یافت. اولین مقوله مورد بررسی در مورد مصرف ناس در بین جوانان جذابیت‌های حسی بود. بسیاری از مشارکت‌کنندگان علت مصرف ناس را آرام بخش بودن و شادی‌آور بودن آن ذکر کرده بودند. این نتیجه نشان دهنده ضعیف بودن مهارت‌های حل مسئله و مقابله با مشکلات در زندگی است. با توجه به اینکه استفاده از ناس حل‌کننده مشکل نیست، بنابراین آموزش مهارت‌های حل مشکل و پیشگیری از اعتیاد به ناس می‌تواند در کاهش مصرف موثر باشد. نتایج مطالعه حاضر نشان داد، یکی از دلایل مصرف ناس در بین جوانان شهر کرمان ریسک طلبی و هیجان خواهی بود.(۲۱) بنابراین باید گفت برخی از رفتارهای انحرافی به‌وسیله تاثیر بر منابع اجتماعی موجب فراهم آوردن شرایطی از قبیل ارضا حس کنجکاوی و ریسک‌پذیری برای فرد می‌شوند که به نوبه خود به افزایش لذت‌های ناشی از انجام این رفتارها در مقابل هزینه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت می‌انجامد. جوانانی که برای مصرف ناس گرد هم می‌آیند، لذت و هیجانی از انجام این رفتار کسب می‌کنند، که مکانیسمی برای ابراز وجود و تشخص‌یابی‌شان است. از این منظر، سیگار از سازوکارهای پیش روی برای برداشتن منع‌های اجتماعی است.(۲۲)

سومین عامل مصرف ناس از دیدگاه مشارکت‌کنندگان باورهای غلط در زمینه مصرف این ماده بود. در بیشتر مطالعات مشابه نیز مشارکت‌کنندگان اعتقاد داشتند که مصرف مواد، ضرر جدی برای سلامت آن‌ها ندارد. این نتیجه تحقیق با نتایج تحقیق مصطفی پور و یزدان پناه همخوان و همسو است. بنابراین باید اظهار نمود مصرف‌کنندگان این ماده نمی‌دانند که تنباکو خود به‌تنهایی سرطانزاست. حال وقتی این ماده با آهک نیز مخلوط می‌شود، اثرات مخرب شدیدتری را بر سلامت مصرف‌کننده می‌گذارد و از طرف دیگر با مصرف آن وجهه اجتماعی آنان شدیدا تنزل پیداکرده

wnloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

و اختلالات روحی روانی شدیدی نیز در آن‌ها بروز می‌کند.(۲۳) یکی از درون‌مایه‌های عوامل اجتماعی موثر بر مصرف ناس مشکلات خانوادگی بود. مشارکت‌کنندگان اظهار داشتند که اختلافات والدین و عدم توجه به آن‌ها زمینه ساز مصرف این ماده شده است، زیرا منش کودک آینه تمام نمای روش تربیتی والدین است و سازگای و یا ناسازگاری کودک بستگی مستقیم به تربیت و پرورش و زمینه‌سازی پدر و مادر دارد. والدین زمانی در محیط خانوادگی، موفق به ایجاد یک محیط سالم و مناسب خواهند شد که تفاهم و هماهنگی لازم را در اداره کانون خانوادگی و تربیت فرزندان داشته باشند. اگر کانون خانواده به‌علت اغتشاش، بحث و مجادله خالی از دوستی و صمیمیت باشد، وجود والدین به‌اندازه فقدان آن‌ها بر روحیه کودک و اخلاق وی لطمه می‌زند. در همین راستا، چشم‌انداز تعاملی سی گل۲۰۰۱، روابط عمیق اجتماعی افراد به‌ویژه در ساحت‌های خانوادگی را در تحلیل‌هایش در مصرف ناس موثر می‌یابد. پیس۲۰۰۱ نیز همین‌گونه نتیجه‌گیری کرده که پی‌آمد گسستن پیوندهای خانوادگی و روابط اجتماعی، فقدان مشارکت و گم کردن هدف است.(۵) در دسترس بودن ناس از دیدگاه جوانان نیز یکی از عوامل موثر بر مصرف آن بود. این نتیجه با پژوهشی که به منظور، تعیین علل گرایش به قلیان بر روی دانشجویان انجام شده هم‌خوانی دارد زیرا مشارکت‌کنندگان ابراز داشتند که ارزان و در دسترس بودن، یک عامل مهم در مصرف است.(۲۵) مقوله دیگر، تاثیر گرفتن از گروه همسالان و دوستان بود و نشان داد، فرد اگرچه نخواهد از دوستان تاثیر بگیرد، همنشینی و رفت و آمد با آن‌ها تاثیرگذار خواهد بود. این نتیجه با نتایج تحقیقات حسن نژاد و میر غضنفری، همسوست. بنابراین برای برطرف کردن این مشکل، خانواده باید نقش خود را بهتر و بیشتر ایفا کند. یعنی پدر و مادر بر روی فرزندان خود نظارت و کنترل بیشتری داشته باشند. همچنین خود فرد نیز باید از دوستی با افراد ناباب خودداری کند و این نکته را به یاد داشته باشد که فرد از دوستان خود، خواسته یا ناخواسته تاثیر می‌پذیرد.(۲۴)

یکی از مواد مخدر بدون دود ناس است که جذابیت‌های حسی، باور غلط، ریسک و هیجان خواهی، مشکلات خانوادگی، در دسترس بودن، ارزان بودن و تاثیر پذیری از همسالان، دلایل اصلی استفاده از آن در بین جوانان شهرکرمان بود. بنابراین بر اساس نتایج به‌دست آمده توصیه می‌شود که مسئولین کشوری به این مشکل به‌صورت یک فوریت و اولویت بهداشتی توجه نمایید و ضمن استفاده از روش‌های موثر جهت آموزش و آگاه نمودن جامعه و خانواده‌ها از عوارض مصرف ناس به برنامه‌ریزی جهت فراهم نمودن سرگرمی‌های مطلوب و در دسترس برای جوانان، افزایش شادی در محیط نوجوانان و برنامه‌ریزی در جهت فرهنگ‌سازی منع مصرف ناس بپردازند.

تشکر و قدردانی

بدین‌وسیله نویسندگان از جوانان به واسطه اعتماد و به اشتراک گذاشتن تجارب زندگی خود، صمیمانه تشکر و قدردانی به‌عمل می‌آورند.

منابع

References:

1. Riahi ME, Aliverdiniya A, Soleimani M. High school students Ghaemshahr attitude toward smoking. Iranian journal of epidemiology. 2009; 5(3): 44- 54. [Persian].
2. Tavasoli GH, Dadhir A. The relationship of knowledge and politics in a risky society: sociological reflection on the formation of supervisory societies in the present age. Journal of sociology of Iran. 2009; 10(4): 22-42. [Persian].
3. Chalpi M. Social analysis in the space of action. Tehran: Ney. 2014: 3-24. [Persian].
4. Habermas J. The theory of communicative action. Beacon press. 1985: 130-52.
5. Giddens A. The constitution of society: outline of the theory of structuration. John Wiley & Sons. 2013: 225-36.
6. Castells M. The rise of the network society (the information age: economy, society and culture. John Wiley & Sons. 2011: 120-5.
7. Salimi S, AliPour S, Abbasi M, Khordpour L. Qualitative research on the causes of tendency of adoles-

wnloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

cents in Uremia to cigarette. Advances in nursing and midwifery. 2006; 5(4): 43-57. [Persian].
8. Taraghijah S, Hamdieh M, Yaghobi N. Predictors of smoking and hookah smoking in governmental university students. Research in medicine. The quarterly journal of medical sciences Shahid Beheshti university. 2010; 34(4): 249-56. [Persian].
9. Mahmoudi G, Amiri M, Jahani MA, Hajibeklou E. Study on mental health and life quality of addicted referred to DIC and MMT centers in Sari Iran. Journal of healthcare management 2012; 8(1): 7-17. [Persian].
10. Saiedi AA, Dibachi Froshani S, Firoozabadi A. Sociological factors influencing smoking among women and girls in Tehran. Iranian journal of social problems. 2011; 1(4): 73-92. [Persian].
11. Aliverdinia A, Riahi M, Soleimani M. Sociological explanation of smoking tendency. Journal of the faculty of literature and humanistic. 2008; 61: 161-88. [Persian].
12. Karimi M, Niknami Sh, Heidarnia AR, Hajizadeh A. The study of knowledge, attitudes and patterns of tobacco use in adolescents Zarandieh city. Journal of Fasa university of medical sciences. 2011; 1(3): 142- 8. [Persian].
13. Taremian F. Prevalence of narcotic drugs among students in Tehran and the study of risk factors and protective. Tehran office of advisor center for student affairs ministry of science and technology research. 2006: 23-5. [Persian].
14. Hajihasani M, Shafiabadi A, Pirsaghi F. Predict of addiction tendency based on the degree of aggression and self-expression in students. Journal of research on addiction. 2011; 5(20): 41-55. [Persian].
15. Mohammadi SY. Motivation and excitement. Tehran: Virayesh. 2015: 35-40. [Persian].
16. Ameli S. Two globalizations and an international community of anxiety. Journal of social science. 2003; 21: 143-74. [Persian].
17. Zakaie M. Cultural criminology and youth. Journal of sociology of Iran. 2012; 13(1): 58-83. [Persian].
18. Moghadam S. A pathological look at the attractiveness of smoking in women. Journal of Gozaresh. 2008; 17(201): 32-3. [Persian].
19. Chalpi M. Sociology of order: a theoretical and social analysis. Tehran: Ney. 2016: 122-31. [Persian].
20. Jafri F, Aminzadeh M. Prevalence and factors associated with smoking among students at the university of Art Tehran. Journal of Ebnesina. 2011; 14(3): 28-33. [Persian].
21. Serajzade H, Feyzi I. Narcotics outbreak among students of state universities. Tehran. 2005; 6(25): 85-110. [Persisn].
22. Mehrabizadeh M, Fathi K, Shahni Yalagh M. Study depression, excitement, aggression, atachment styles and socioeconomic status as predictors of drug addiction in adolescents in Ahvaz city. Journal of educational sciences and psychology. 2009; 15(1): 153-78. [Persian].
23. Ghasemi E. From women's addiction to family disruption. Women strategic studies. 2003; 6(22): 1-22. [Persian].
24. Sedigh Sarvestani R. The meta-analysis of studies on social pathology in Iran. Journal of social sciences. 2001; 2(15): 103-1567. [Persian].
25.Taraghijah S, Hamdiyeh M, Yaghoobi N. Predictive factors of cigarette and hookah smoking among students of state universities in Iran. Pajouhesh Dar Pezeshki. 2010; 34(4): 249-256. [Persian].

wnloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]